Compendioſa Delineatio
TOTIUS
JURIS CANONICI
ET
CIVILIS,

IN VTROQUE TAM ALLEGANDI QUAM ABBREVIATIONES LEGENDI MODVM EXHIBENS;

IN GRATIAM TYRONUM STUDII JURIS CONSIGNATA

à

JOHANNE SERPILIO
JUNIORE.

M DCC XIX.

Digitized by Google

LECTORI S.

Viatores, qui ſuperato aliquo ſalebroſo & per varios anfractus ducente itinere, commodius aliud quodpiam animadvertunt; ſolent plerumque, de proximi ſalute ſolliciti, veſtigiis ſuis inſiſtentibus, vel voce, vel ſigno aliquo, inſtar ſtatuæ Mercurialis affixo ad rectiorem ſemitam ingrediendam, autores eſſe. Volui & ego, Amice Lector, probi Viatoris officio fungi, qui,

cum aliquando ſtudium Juris ingredi cupiens, per varias ambages, partim ob innumeras abbreviationes, partim ob allegationum difficultates, in ipſo lumine cœcus oberrarum & multas utiles horas inutiliter perderem, ſuperatis tandem obſcuritatis hujus tenebris & primam lucem ſuppeditantibus prælectionibus Excell. Dn. Adami Riccii, Anteceſſ. in Acad. Regiom. celeberrimi, cogitare capi, qualiter juventuti,

me

me ſecuturæ, hac in parte conſuli poſſit.

Cum me ſollicitudo hæc diu torqueret, incidi tandem in Anonymi cujusdam libellum An. 1577. Colon. ed., qui veterum allegandi modum egregie annotavit, An quo cum moderni JCti jam diſceſſerint, non operam me luſurum arbitratus ſum, ſi tam illorum, quam horum allegationes, in certum ordinem digeſtas, monitis nonnullorum amicorum id urgenti-

bus, publici juris fecero
Nec obſtitit, quod hi
objici poſſet puerilia &
ludicra hæc eſſe; nam ſi
ne quorum notitia ad
altiora denegatur aſcen
ſus vix ea puerilia & lu-
dicra eſſe puto. Miſera
enim juventus, cujus mi-
ſertus ſum manuductione carens miſe-
re, ſæpiſſime torquetur, & multa diſci
in ſpem futuræ oblivionis, quæ unius fidi
Ducis opera intra bihorium percipere
poſſet. Brevitati hic quam maxime ſtu-
dui, ne Tyroni multarum rerum conge-
ſtione faſtidium parerem & perſpicuitati
ſtudens tenebras offunderem. Quos
meos conatus, ſi ſibi aliquid emolumen-
ti attuliſſe animadvertet, boni conſulat,
ſin minus me tamen prodeſſe voluiſſe
certo ſibi perſuaſum habeat; & cum Le-
ctore benevolo bene quoque valeat! Ad
Radices Carpaticas ipſis Kal. Jan. A. 1651.

UNIVER-

UNIVERSUM JUS ROMANUM (ex quo omnia reliqua *Provincialia* & *Municipalia Jura*, tanquam ex fonte, originem dicuntur) dividitur in

CANONICUM ſive PONTIFICIUM
&
CIVILE ſive IMPERATORIUM.

Illud ideo dicitur *Canonicum* ſive *Pontificium*, quia conditum eſt a ROMANIS PONTIFICIBVS; Et continet *Patrum Decreta* & *Conſtitutiones Eccleſiaſticas*, quæ *Canones* appellantur.

Hoc ideo *Civile* vel *Imperatorium*, quia continet *Leges Civiles*, & ab IMPERATORIBVS ROMANIS eſt conſtitutum.

JUS CANONICUM

dividitur in V. LIBROS.

I. DECRETUM.
II. DECRETALES.
III. SEXTUM LIBRVM.
IV. CLEMENTINAS ſc. Conſtitutiones.
V. EXTRAVAGANTES.

Horum

HOrum Librorum ſpecialiorem explicationem aggreſſuro præmittenda videntur *generalia* quædam ad meliorem & faciliorem eorundem cognitionem facientia; Et hæc concernunt vel

Libros ipſos ſive ***Materialia Iuris Canonici***, vel

Abbreviaturas Textuum & gloſſarum hic paſſim obviarum, h.e. ***Formalia.***

Circa *Materialia* ***NOTANDUM.***

1. Quod in JURE CIVILI eſt ***Lex***, id in *Decreto* eſt ***Canon***, in *Decretalibus*, *Sexto* & *Clementiis* eſt *capitulum* ſive *caput.*

2. Etiamſi *differentia* ſit inter *Canonem*, *Decretum*, & *Decretalem Epiſtolam*, ut notatur *diſ. 3. c. omnis in gl.* Ubi dicitur, quod *Canon* propriè vocetur *Statutum* in *concilio Univerſali* factum; *diſ. eiusdem §. porrò* habetur, quòd *Canonem* alii ſint *Decreta Pontificum*, alii *Statuta Conciliorum*: *Concilia* verò alia ſint *Provincialia*, alia *Univerſalia* &c. (*ex quo §. patet, quod etiam auctoritate* Epiſcoporum Canones *fiant.*) *Decretum* autem ſit quod ***PAPA*** de *conſilio Cardinalium*, ad nullius tamen conſulationem ſtatuit. *d. gl. Decretalis* verò *Epiſtola*, quam ſtatuit ***PAPA*** *vel* ſolus vel cum *Cardinalibus* ad conſultationem alicujus. *Ibid. Indifferenter* tamen *Decreta*

Cano-

Canones, *Decretales*, *JUS CANONICUM* vel *CANONES* appellantur, & unum ſæpe pro altero ſumitur.

3. Secundum *d. gl. Canonica Inſtitutio* etiam aliquando vocatur *Dogma*, quia conſiſtit in *doctrina fidei Chriſtianæ*, aliquando *mandatum*, quia conſiſtit in *doctrina* de *moribus*; aliquando Interdictum, quando nulla pœna adjicitur: aliquando *Sanctio*, quando pœna eſt addita.

4. *Decretum* hic ſumitur, non in hoc ſenſu (de quo ſupra jam dictum) pro *Statuto Papali* de *conſilio Cardinalium*; nec in eo, qui eſt *de reb. Eccl. non alien. c. 1. lib. 6. in gl. magna in fin.* ubi ponitur *differentia* inter *Decretum*, *Autoritatem* & *conſenſum* ſive *collaudationem*, & dicitur quod *Decretum* ſit *Sententia*, qua Judex contractum futurum, juſtum forte decernit, autoritatem ſuam interponendo, vel aliquem in poſſeſſionem mittendo, vel mittendum declarando: Sed hic accipitur pro *Nomine Libri, in quo Sanctorum Patrum* dicta deſcripta ſunt.

Circa *Formalia* NOTANDUM:

Abbreviaturas alias eſſe *Generales*, quæ in omnibus fere *Juris Canonici* Libris ſine diſcrimine ſunt obviæ; alias *Speciales*, quæ in hoc vel illo ſaltem *Libro Partiali* ejusdem Juris *Canonici* reperiuntur.

De poſterioribus ſigillatim in allegationibus cujusvis Libri infra dicetur.

Generales vero, & potiſſimum in *Antiquis Codicibus*, eorundemque gloſſis obviæ, ſunt vel

Nominum Propriorum vel Appellativorum.

Quæcunque ergo *Literarum Alphabeti ſola* in textu *Juris Can.* ponitur, denotat *Nomen Proprium* Viri vel Mulieris. In *Gloſſis* vero & Commentariis in *Jus Can.* cum innumera *Juris Doctorum* nomina abbreviata occurrant, prolixum eſſet ea hic enumerare. remitto igitur diligentem Lectorem ad Nomenclatorem *Jurisperitorum* annexum *Lexico Juris Spigelii*, ubi ea copioſiſſime delineata reperiet.

Appellativorum Nominum abbreviationem ex ſequenti ordine Alphabetico ſcire facile erit: Ubi cuivis abbreviationi exemplum ex textu Juris adjectum videbitur; non ideo, quaſi ſaltem in illo allegato c. nec alicubi præterea, reperiatur; ſed ut, unius loci abbreviatione intellecta, reliquorum ſimilium obſcuritas elucidari queat. Eæ vero, quæ exempla appoſita non habent, non in textu ſed in gloſſis inveniuntur. Ex. gr.

a. q.

. q. an. a quinquaginta annis. c. *licet cauſam 9. de probat.*

d no: præ. ad noſtram præſentiam. *c. Piſanis. de reſtitut. Spoliat.*

p. ces. appellatione ceſſante. *c. ex tua parte, in ñ. quidam de fil. presbyt.*

. p9 appellatione poſtpoſita. *c. ſuper eo. de cohab. Cleric. & mulier.*

el ſic ap. poſt. *c. quia clerici de jure patron.*

p. re. appellatione remota. *c. ſicut Romana de Reſcript.*

p. ſe. Apoſtolica ſedes. 2. *q.* 6. *c. ſi quis veſtrum.*

p. ſe. le. Apoſtolicæ ſedis Legatus. *c. venerabilem de elect. & elect. pot.*

rch. *vel* Archtd Archidiaconus. *c. cum acceſſiſſent. de Conſtitut.*

r. *vel* Arg. Argumentum *c. forus. de* verb. *ſignific.*

c. auctoritas *c. dilectus de Procur.*

c. ap. auctoritate Apoſtolica. *c. cum pridem. in* v. *cumque. de pact.*

c. n. auctoritate noſtra *c. conſtitutus in fin. de in integr. reſtit.*

d. n. audientiam noſtram *c. ad audientiam de reſcript.*

beatus *dis.* 34. *c. quorundam.*

. me. bonæ memoriæ *c. auditis de in integr. reſtit.*

parvum. canon vel caput.

It. centum *c. cum Joannes de fid. Inſtrum.*
cc. libras. ducentas libras *eod. in* v. *cu*
igitur.
cen. ec. *vel* eccl. cenſura Eccleſiaſtica *c.*
literis. de jurisjurand.
6 vel ↄ. con.

con. t. t. r. *vel* ↄ. t. t. rū	conſultationi Tuæ taliter reſpondemus *c. ad aures de r* *ſcript.*

9 contra *c. ſignificante eod.*
d. f. n. con. de fratrum noſtrorum conſilio
2. dudum 54. *de elect. & elect. pot.*
dil. fil. dilectus filius *c. cum dilectus. de Conſuetud.*
dis. ec. diſtrictione Eccleſiaſtica *c. ſi quis.*
Cleric. conjug.
dis. præ diſtricte præcipimus *c. licet. in* v. *volentes de Bapt. & ejus ff.*
ds. ve. diſcretioni veſtræ *c. conſtitutus. de reſcript.*
dis. t. m. q. diſcretioni Tuæ mandamus quatenus, *c. quanto. de conſuetud.*
c. *vel* eod. eodem *vel* eadem, titulo, diſtinctione, cap. §. &c.
ec. Eccleſia *c. ad ſupplicationem de renun.*
ec. dis. Eccleſiaſtica diſtrictio vel diſciplina
c. pervenit; de Arbitr.
ec. Rom. Eccleſia Romana. *c. ea te credimus*
in v. *cum igitur de jurejurand.*
Eps. Epiſcopus *b. q.* 4. *c. ſi quis.*

x pt. ex parte tua *c. nobis fuit. de Simon.*
a. facit.
e. re. præ. n. felicis recordationis prædeceſſor noſter. *c. diſpendia. de reſcript. in 6.*
i. *vel* fin. finalis vel finale.
. n. fratri noſtro *c. venerabili. de off. & pot. jud. deleg.*
. t. fraternitatem tuam *dis.* 28. *c. quia ſunt.*
. t. m. q. fraternitati tuæ mandamus quatenus. *c. ad exſtirpandas. de fil. presbyt.*
. t. t. r. fraternitati Tuæ taliter reſpondemus. *c. unic. de ſcrutin. in ord. facien.*
g. con. generale concilium. *c. ex ſpeciali. de Judæ. & Saracen.*
gl. gloſſa.
. i vel ī. infra.
. eod. infra, eodem, libro, tit. vel cap.
. id eſt, *c. niſi cum pridem. in* v. *perſona ſub fin. de renunc.*
nq. t. t. r. inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus *c. ſicut Romana. de reſcript.*
Lib. liber vel Libro.
m. vel man. mandamus. ſi vero q. additur, ut m. q. mandamus quatenus *c. cum omnes de Conſtitut.*
mô. præ. motione præmiſſa. *c. ex parte de Sponſal. & matrim.*
n. noſtrum vel noſtram *c. dudum. de elect. & elect. pot.*

item.

n̄. enim. *c. nos quidem. in fin. de Teſtam.*

no. nota.

no. & ve. te. novum & vetus Teſtamentum *c. qualiter 24. de Accuſ. inquis. &c.*

n̄.p. noſtram præſentiam *c. 4. in v. nunciis, de poſtul. prælat.*

nota. notantur.

O. *vel* Op. Opinio.

Ob. Obſtaculum *c. licet de foro compet.*

Pe. *vel* penult. penultimo.

P̄. auc. præſentium auctoritate *c. quærenti. in v. nos tamen de off. & pot. jud. deleg.*

p̄. n. prædeceſſor noſter *c. licet in v. nec illa de Transl. Epiſc.*

præ. præterea.

præ. all. præallegatus.

præ. di præfulgeat dignitate. *c. 47. de teſt. & atteſt.*

prætext. prætextu.

prin. principio.

p. to. per totum.

p. ve. præſentia veſtra *c. c. cauſam. de dolo & contum.*

q. in Decreto quæſtionem in reliquis quanus ſignificat.

qn̄. quemadmodum *dis. 1. c. omnes leges.*

℟. Re. Reſponſio.

re. remota. ut: *appellatione remota.*

re.

re. require.
Ro. cu. Romana curia. *Clem. inter* §. *quibus equidem. de Magiſt. & ne & c.*
Ro. ec. Romana Eccleſia *c. Romana in* v. *idem etiam. de elect. & elect. poteſt.*
Ro. Pon. Romanus Pontifex. *c. Eccleſia. de Conſtitut.*
Sac. auc. con. ſacra auctoritate concilii *c. nimis. de jurejurand.*
Sac. ro. ec. car. Sacræ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis. *Clem. unic. de jurejurand.*
vel s̄. ſupra, ſicut ī infra.
ſ. ſola *vel* ſcilicet.
ſe *vel* ſequen. ſequenti vel ſequentibus.
ſo. ſolutio.
ſub. ap. ob. ſublato appellationis obſtaculo. *c. veniens de renunc.*
ſe. va. ſede vocante. *Clem. multorum* §. *propter quod, de hæretic.*
t. taliter
Item.
t. tibi *c. paſtoralis. de reſcript.*
ti. vel tit. titulus.
tex. gl. & DD. textus, gloſſa & Doctores.
tm̄. tantum *dis. 2. c. plebiſcita.*
t. p̄. tenore præſentium *c. ad aures, de Præſcript.*
v. *vel* Ver. Verſus.
vb. verbo.

Ult. ultimo.

Xps. Chriſtus *c. ſi ſacerdos. de off. judic. ordin*

§. Paragraphus.

Reperiuntur quidem in vetuſtioribus *Juris Canonici* exemplaribus longe plures, tam vocum quam ſyllabarum, *abbreviationes*, quas ſummo ſtudio collectas hisce addere animus fuit; verum cum moderni Typographi iis, utpote obſoletis, jam non utantur, ex defectu typorum eas præterire debui. Et quamvis etiam omnes hæ in Novis editionibus integre ſint excuſæ, tamen cum amica Muſis egeſtas non cuivis ſtudii Juris Tironi novam ſibi ſtatim editionem comparare permittat, ita, ut veteri ſaltem contentus vivere debeat, proinde, ne vel hac in parte aliquid deſiderare poſſit, præcavere volui.

Sequitur jam Series Librorum JURIS CANONICI, quorum

I. eſt DECRETUM.

HIc *Liber* (cujus etiam ſupra mentionem attigimus) a GRATIANO, Monacho Benedictino circa Annum Chriſti 1193. qui diſperſa S. Patrum dicta in unum *Volumen* redegit, compoſitus eſt.

Continet autem TRES *Partes* Principales.

I. DI-

I. DISTINCTIONES.
II. CAUSAS &
III. TRACTATUM DE CONSECRATIONE.

DISTINCTIONES dividuntur in *partes centum* & *unam*, quarum quælibet *Diſtinctio* dicitur; hæ iterum ſubdividuntur in *Paragraphos & Canones*, *Canones* nonnunquam propter prolixitatem etiam in Paragraphos.

Antequam autem ad modum allegandi deveniamus, ſciendum.

1. In toto *Jure*, tam *Canonica* quam *Civili*, non breviatur principium *Canonis*, *Capituli* vel *Legis*, ſed ſemper integre ponitur, prout in Libro continetur; verba tantum Titulorum abbreviantur.

2. *Titulus* & *Rubrica* idem ſignificant; Et dicuntur Tituli ideo Rubricæ, quia rubro colore potiſſimum ſcribebantur.

3. *In allegationibus* non ponitur quota *Libri* vel *Tituli*, ſed ſaltem ponitur determinatio Titulorum.

4. In multis *Decreti Canonibus* præponitur vox *Palea*, de qua variæ ſunt *Opiniones*, Quidam ideo putant dictas Paleas, quod illa *capita* ſive *canones* inanes ac leves res contineant, nec alicujus momenti ſint, ſicut paleæ. Alii ſentiunt, ſcribendum eſſe per Diphthongum Palæa (ſicut apud Græcos *τὰ παλαιά*)

quaſi antiqua; ita, ut ubi hoc vocabulum reperietur, veterum eſſe canonem indicaret. Nonnulli ad Adverbio πάλιν, ſ. rurſum (quaſi eſſent additiones quædam) derivant. Sunt quibus placet quendam *Protopaleam*, quem Cardinalem fuiſſe ajunt, collectioni *Gratiani* capita hæc adjunxiſſe. Quibus fere accedunt, qui dicunt eſſe *additiones* non eodem tempore factas, ad primam collectionem *Gratiani* in margine primum adſcriptas (ac nonnullas fortaſſe ab ipſomet *Gratiano*, ut fit, inter componendum aut relegendum, adjectas) quas deinde *Librariorum* quidam omiſerint, quidam in contextu poſuerint, interdum conjuncte cum prioribus capitibus, interdum cum aliquo diſcrimine. *Quicquid* ſit, & ſua cuique placet *opinio*, in allegationibus tamen Vox hæc non ponitur, ſed *ſimpliciter Canon.*

Allegatur autem in Diſtinctionibus hoc modo.

Primo ponitur *Diſtinctio* ſic: *Dis.* vel *Di.* vel *d.* ſolum; deinde numerus diſtinctionis; poſt numerum initium §. vel *Canonis. Ex gr.* Quando in *Diſtinctionibus* non *Canon*, ſed paragraphus *Diſtinctionis* allegatur, ſic ponitur. *Diſ.* 2. §. *conſtat autem.* h. e. in prima parte *Decreti*, *Diſtinctione* ſecunda, in paragrapho ejus-

ejusdem diſtinctionis, qui ſic incipit, *conſtat autem.* Item. *Dis.* 24. §. *cum itaque.* h. e. in paragrapho vigeſimæ quartæ diſtinctionis, qui incipit: *cum itaque.* Quando vero *Canon* allegatur, nunc pro lubitu litera c. quæ canonem denotat, poteſt adjici vel omitti, aut *Dis.* 3. *Privilegia*, h. e. in prima parte *Decreti*, in diſtinctionis tertiæ canone illo, qui incipit *Privilegia.* Item *dis.* 36. *illiteratos &c. ſi quis vult.* id eſt, in primæ partis Decreti, diſtinctione trigeſima ſexta, in Canonibus ejusdem diſtinctionis, qui incipiunt *illiteratos. & Si quis vult.* vel etiam præponitur numerus diſtinctioni, ut 28. *diſt. c. De Syracuſana.* §. *ecce hac, in* vb. *elig.* h. e. In primæ partis Decreti vigeſima octava diſtinctione, in canone, qui his verbis inchoatur *De Syracuſana*, & ejusdem *canonis* paragrapho *ecce hac.* in verbo *eligi* &c.

CAUSÆ ſunt XXXVI.

Hæ ſubdividuntur in Quæſtiones; iſtæ in Paragraphos & in Canones; hi iterum in §.

NOTA.

Cauſa trigeſima tertia habet *Quæſtiones VI.* quarum tertia non dividitur immediate in *Canones* vel *capita*, ſed interponitur ibi Tractatus

ctatus de *Pœnitentia*, qui continet in ſe *Diſtinctiones VII.* in quas ſubdividitur; hæ in §. & *canones* ſive *capita* eorundemque §.

Allegatur in hac parte Decreti ſic:

Per numerum poſitum ante literam q. ſive *quæſt.* ſemper intelligitur *quota cauſa*; per literam q. vero ſive *quæſt.* oſtenditur *quæſtio*, & per numerum ſequentem literam q. ſive *quæſt.* intelligitur *quota quæſtionis* illius *cauſæ præmiſſæ*; ultimo ſubjungitur §. vel *canon* ſive cap. & hujus §. *Exempl. gr.* 16. *quæſt.* 3. §. *quod autem* h. e. In cauſæ decimæ ſextæ quæſtione tertia, ejusque quæſtionis paragrapho, qui incipit *quod autem.* It. 2. *q.* 3. §. *notandum in fin.* h. e. in cauſæ ſecundæ quæſtione tertia, & paragrapho ejusdem quæſtionis, qui incipit *Notandum in fine.* Quando autem canon non ponitur, tunc ſic 19. *appellantem*, h. e. in cauſæ ſecundæ quæſt. 6. in canone *appellentem.* Item, 11. *q.* 2. *c. gloria.* §. *Amico. in* vb. *ſacrilegium.* h. e. in cauſæ duodecimæ, quæſtione ſecunda in Canone, qui incipit *gloria*, & ejusdem Canonis §. qui incipit *amico* in vb. *Sacrilegium.* Vel præmittitur Canon, ut *ſi clericatus* 16. *q.* 1. & ſic reliqua. Si vero additur *in gl.* tunc locum allegatum in gloſſa illius determinati Canonis exſtare denotat.

In

In tractatu de Pœnitentia allegatur ſic.

De Pœn. vel pœ. dis: 1. §. *cum enim* h. e. in tractatu de Pœnitentia diſtinctione prima, in §. ejusdem diſtinctionis, qui incipit *cum enim*. Vel *De pœ. dis.* 2. *valida eſt.* hoc eſt. In cauſa vigeſimæ tertiæ quæſtione tertia, in tractatu de Pœnitentia diſtinctione ſecunda, in Canone vel cap. *Valida eſt.* Si autem quota capitis additur, non ponitur principium ejusdem, ut *de pœn. dis.* 3. *c.* 3. *&c.*

Hunc allegandi modum *Legiſtæ* non tam ſtricte obſervant, qui eodem fere modo hic quo in *Jure Civili*, allegare ſolent; ut videre eſt apud Schneidevvinum & alios complures.

De CONSECRATIONE

TRACTATUS habet ſub ſe *V. Diſtinctiones*, quarum quælibet in plures ſubdividitur §. & *canones* vel *cap.* & hæc interdum iterum in *ſ*.

Allegatur ita.

De con. vel Conſ. dis. 2. *Seculares.* h. e. in ultima parte Decreti, quæ eſt de *Conſecratione*, in ſecundæ diſtinctionis *canone*, qui incipit *Seculares.* Item, *de Conſ. dis.* 3. *c. literis veſtris. et. c. venerabiles*, &c.

NOTA

N O T A.

Quia in qualibet parte *Decreti* ſunt *Diſtinctiones*, obſervanda eſt *Differentia*. Quando allegatur *Diſtinctio* abſolute cum numero ſine additione alicujus determinationis; *e. gr. dis.* 1. 2. 3. 4. &c. & mox ſubjungitur §. vel canon, tunc quærendum in prima parte *Decreti* ubi ſunt *Cl. Diſtinctiones*. Quando autem additur de *Pœnitentia* vel ſic: *de Pœ* 1. 2. 3. tunc quæri debet in ſecunda parte *Decreti* in cauſæ trigeſimæ tertiæ quæſtione tertia, ubi ponitur *tractatus* de *Pœnitenti*, qui habet *VII Diſtinctiones*, ut ſupra jam dictum. Si vero allegatur *Diſtinctio* cum additam. *de Con.* vel *Conſ.* ut *de Conſ. diſ.* 2. *v.* 3. c. &c. Tunc quærendum in tertia parte Decreti, in *tractatu de conſecratione*, ubi ſunt *V. Diſtinctiones*.

Et hæc de primo Libro *Juris Canonici.*

II. ſequunt DECRETALES.

HIc Liber a GREGORIO IX. PAPA compoſitus eſt, qui eundem in unam compilationem per Magiſtrum *Raymundum*, ſuum Capellanum (quem *Palatina* in vita Greg. 9. Pont. mire propterea laudandum putat) redigi curavit. Ille enim, poſtquam circa Annum Chriſti 1231. diverſas Prædeceſſorum ſuorum

rum Epiſtolas correxiſſet, hoc modo concordare eas fecit.

Dividitur hic liber in V. Libros Partiales; Hi in multos Titulos & Rubricas; Iſta in capita; capita in §. & hi interdum in v.

Tractat. autem

I. De Perſonis Eccleſiaſticis, Eccleſiæ Miniſtris, eorum officiis, &c. Et habet Tit. XLIII.

II. De Judiciis & requiſitis in judicio, & ht. T. xxx.

III. De vita & honeſtate Clericorum, rebus eorum & rebus Eccleſiarum h. T. L.

IV. De Sponſalibus & Matrimoniis cæteriſque affinibus h. T. XXI.

V. &

V. & Ultimus de Accuſationibus, Criminibus, diverſis pœnis &c. *h.* T. XLI.

Juxta vulgarem verſum.

1. Judex. 2. Judicium. 3. Clerus. 4. Sponſalia. 5. Crimen.

Sunt autem omnium Titulorum CLXXXV.

In Decretalibus allegatur ſic.

Vel ponitur etiam primo initium Tituli, deinde *caput*, & (hoc ſi longum) Paragraphus. *Exempl. De ſum. Trin. & ſi. ca. damnamus.* h. e. in Titulo de Rubrica Decretalium de ſumma Trinitate & fide *catholica* capite, quod incipit: damnamus. It. *de homi. vol. vel caſ. c. ſicut* §. *eos.* */* In Rubrica de homicidio voluntario vel caſuali in capitulo, quod incipit. *Sicut.* & in §. illius *c. eos.* It. *De transla. Ep. c. inter corporalia, in* v. *& quamvis.* h. e. in Titulo de Tranſlatione Epiſcoporum in c. *inter corporalia*, & ejusdem c. v. *& quamvis.* Vel etiam poſtponitur Titulus. Ut: *c. ſuper quæſtionum.* §. *quem vero, de Off. & pot. jud. dele.* h. e. in Titulo de officio & poteſtate judicis delegati, capite, quod incipit: *Super quæſtionum* & ejus-

ejuſdem cap. §. *quem vero.* Item: *c. ſignificaſti* & c. *quærenti eod.* h. e. in eodem Titulo de officio & poteſtate judicis delegati, in capitibus *ſignificaſti* & *quærenti.* A nonnullis additur numerus capitis & paragraphi, more apud Legiſtas uſitatiſſimo, ut, *in præſentia.* 19.*de Sponſal.&c.Dominus* 2. *de Secund. Nupt.* h. e. in cap.19. Tituli de ſponſalibus, quod incipit: *in præſentia* & c. 2. *Dominus.* Tit. de ſecundis nuptiis. It. *c. non decet* 8. §. *prohibitio &c.* Vel ſolus numerus cap. absque ulla determinatione ponitur ut *c.*20. *de jur. patron.* Hi quidem poſteriores duo modi allegandi ſunt facillimi; at locum ſaltem habent in Novis editionibus *Iuris Canonici*, ubi capita eleganter per numeros ſunt diſtincta, qui cum in Veteribus deſint, longe difficilius eſſet ab initio Rubricæ numerando caput allegatum quærere, quod ex determinatione ſua ſtatim inveniri poſſet.

NOTANDUM hic

Quando in Summa de Caſibus, in Summa Piſana vel alicubi *in Libris Iuris*, ponitur autoritas ex *Decretalibus*, tunc allegatur *extra* vel ex. vel x. ſolum, & ſignificat *Extravagantem*, ſcil. textum vel caput extra corpus Decretorum poſitum. *Decretales* enim, paulo antequam in ordinem redactæ erant, *extravagantes* erant, quia vagabuntur extra il-

lud volumen. Hodie autem per modernos *Canoniſtas* capita in *Decretalibus*, in *Sexto* ſimiliter & *Clementinis*, non allegantur *extra* quia talia *capitula* non vagantur modo extra corpus *Iuris Canonici.* Sed Legiſtæ etiamnum *prædictorum Librorum* textus allegant vel $\bar{x}$. ideo, quia ſunt extra Corpus ſui Juris, ſc. *Civilis.* De illis autem, quos *Canoniſtæ* adhuc hodie *extra* allegant, infra ſuo loco dicetur.

Abſoluto 2. Libro Juris Canonici ſequitur

III. Qui vocatur SEXTUS.

HIc poſt *Decretalium Librum*, cum aliæ multæ *Decretales* poſteriorum Pontificum Epiſtolæ, utpote GREGORII X. INNOCENTII IV. CLEMENTIS IV. & aliorum exſtarent, juſſu BONIFACII VIII. qui ſuas etiam Epiſtolas addidit, eſt compilatus.

Noluit enim BONIFACIUS *Epiſtolas* in *Sexto* comprehenſas inſeri in *Libris Decretalium* GREGORII, ne Libri illi antea ſcripti redderentur imperfecti & inutiles, ita ut homines duplici impenſa onerarentur, ſi habentes librum *Decretalium Gregorii. Decretales Bonifacii* non poſſent ſeorſim habere, ſed totum

totum aliud opus cogerentur ſibi comparare. Quare has novas *Decretales* juſſit ſeparato volumine deſcribi & *Sextum* appellari; non ideó quod ille cum aliis quinque *Partialibus Libris Decretalium* in Unum Volumen *Sextus* connumeretur: Sed quia Liber eſt Specialis poſt dictos quinque editus, ſupplens defectum diverſorum caſuum emergentium, in aliis non comprehenſorum.

Eſt autem hic *Sextus* liber eodem ordine compoſitus, quo *Decretales*; hinc eodem modo ſicut *Decretales* in V. Libros partiales dividitur, & quilibet horum Librorum in *Titulos*, hi in *capita*, *Capita* in §.

Et habet

Liber	I.	Titulos	XXII.
	II.		XV.
	III.		XXIV.
	IV.		III.
	V.		XIII.

Summa omnium Titulorum

LXXVII.

Et quamvis in *Sexto* non ſint tot Tituli ſicut in *Decretalibus*, nec tot Capitula in Titulis, tamen ubi deficit aliquid non plene deciſum in *Decretalibus*, id ponitur in *Sexto*.

Allegatur autem

Eodem fere modo, quo in *Decretalibus*, hoc ſolum diverſitatis ineſt, quod in *Sexto* allegando ſemper in fine additur *lib.* vel *l. 6* vel *in 6.* propter differentias Librorum; quia nomina *Rubricæ Sexti* ſunt etiam in *Decretalibus*, ſed non vice verſa. Debet ergo ad Titulum poſt c. addi *lib. 6.* vel *in 6.* ut ſciatur eſſe in *Sexto*; quod ſi negligitur, facile errare contingit, & caput allegatum quæritur in *Decretalibus*, ubi non exſtat. *Exempl. De conſtit. ut animarum. lib. 6. & de reſcript. c. ſtatutum. §. cum vero in v. nullus lib. eod.* h. e. in Libro Sexto ſub Titulo de conſtitutionibus, in *cap. ut animarum*, & in Titulo de Reſcriptis *cap. ſtatutum.* §. illius cap. *cum vero* in verſu *nullus*, lib. eod. Vel etiam primo ponitur *cap.* deinde Tit. ut in Decretalibus dictum; eadem enim hic quæ ibidem allegandi eſt ratio, ſupra memorata ſaltem additione aliquid variante.

Sequi-

Sequitur jam in ordine

LIBER IV.

CLEMENTINÆ.

SC. *Conſtitutiones*, quæ a CLEMENTE V. inceptæ & edictæ ſunt ſub Annum Chriſti 1311.in *Concilio Viennenſi:* Sed ipſe CLEMENS morte præventus ad publicum non perduxit, ſed poſt eum JOHANNES XXII. complevit, correxit, in quibusdam mutavit, &c.

Appellantur tamen CLEMENTINÆ, quia a CLEMENTE fuerunt compilatæ, de quo prolixius *Iohann.* de *Vanckel.*h. l. Male autem (*ſecundum gl. in proœm.hujus libri* §. *hæc ſane in* v. *in Unum*) dicunt illi, qui in allegationibus hunc Librum vocant *Septimum*, quia dictæ *Conſtitutiones* non ſunt connumeratæ ſub numero Libri, ſed debent intitulari *Clementinæ.*

Dividuntur autem eodem modo in V. Libros ſicut *Decretales* & *Sextus*, juxta Materiam ſupra politi verſus *Iudex*, *Iudicium.* &c.

Et habet

Liber	I.	Titulos	XI.
	II.		XII.
	III.		XVII.
	IV.		I.
	V.		XI.

Summa omnium Tit. LII.

Allegatur etiam

Fere ſic, ſicut in *Decretalibus*, tantummodo quod quemadmodum in *Sexto* additur *lib.* 6, ita hic in *Clem.* vel *Clement.* Et poteſt hoc additamentum pro lubitu præponi vel poſtponi *Exempl. De haret. multorum* §. *porro in Clem. I.* in conſtitutionibus Clementis ſub Titulo de hæreticis *cap. multorum* §. *porro.* Vel ſic. *Clem. attendentes* §. *ſtatuimus de ſtat. Monach.* &c.

Librum ultimum Juris Canonici ſive

V. faciunt EXTRAVAGANTES.

POſt compoſitionem enim *Clementinarum* JOHANNES XXII. quasdam *Decretales* addidit, quæ vocantur *Extravagantes* JOHANNIS XXII. Et dicuntur ideo *Extravagantes* (ut ſupra notatum) quia vagantur extra volumina *Iuris Pontificii.* Et ſunt numero XIV. Diſpoſitæ etiam eodem ordine, quo aliæ *Decretales*, ſed in uno indiviſo volumine continentur.

Tandem etiam in *Unum volumen* collectæ ſunt *conſtitutiones* poſteriorum *Pontificum*, quæ inſcribuntur *Extravagantes communes*, co

eo quod non ſunt proprie unius Pontificis, ut *Extravagantes* JOHANNIS *XII.*

Dividuntur etiam in V. Libros ut *Decretales*, *Sextus* & *Clementinæ*; ſed Quartus Liber vacat, quia nullæ *Decretales* repertæ ſunt in eum Librum referendæ: ſicut & in *Clementinis* tantum Unus eſt *Titulus* & una *Conſtitutio* Libri IV.

Omnes ergo *Decretales Romanorum Pontificum Epiſtolæ* his *V. Voluminibus* continentur.

I. GREGORIANIS Decretalibus.
II. SEXTO.
III. CLEMENTINIS.
IV. EXTRAVAGANTIBUS JOHANN. XXII.
V. EXTRAVAGANTIBUS Commun.

Modus allegandi.

Hic idem eſt, qui in *Clementinis*, ſaltem quod loco *Clem.* ponitur Extravag. vel ex. vel x. vel x. Ut *Extravag. un. Ioh.* 22. *de Majorit. & obed.* h. e. Extravaganti unica Joh. ſub Titulo de Majoritate & obedientia. It. ex. *quia uonnunquam Ioh.* 22. *de vb. ſign.* &c. *Similiter* in *Extravagantibus communi-*

munibus. Ex com. execrabilis de præben. & dign. h. e. In extravagantibus communibus in cap.*execrabilis* ſub Tit. de præbendis & dignitatibus. Item : *x. com. un. §. ſi quis de reb. Eccl. non alien.* h. e. In Extravagantibus communibus in capitis unici §. ſi quis, ſub Tit. de rebus Eccleſiæ non alienandis.
Et ſic reliqua.

Hæc de Jure Canonico, quo abſoluto, ſequitur

Jus

259

JUS CIVILE ROMANUM ſive IMPERATORUM,

quod vulgo LEGES appellatur, conditum partim *ante Diviſionem Romani Imperii* in *Occidentale* & *Orientale*, partim poſt *Diviſionem.*

Quod *ante Diviſionem* compoſitum, vocatur CORPUS JURIS CIVILIS ſive JUSTINIANEI: Et traditum eſt generaliter in IV. Voluminibus, quæ *Libri Legales* dicuntur, ut ſunt:

I. INSTITUTIONES.
II. DIGESTUM.
III. CODEX.
IV. AUTHENTICUM.

Et quanquam (ſi primam eorundem compoſitionem ſpectemus) non hoc ordine editi ſint, tam quia hoc ordine Libris Juris continentur, eundem hic quoque obſervandum putavi.

I. INSTITUTA ſive INSTITUTIONES editæ ſunt poſt DIGESTUM & primam compoſitionem CODICIS (ante tamen *ſecundi* Codicis, quem nunc habemus, compilationem) per Magnificum Magiſtrum TRIBONIANUM, *Quæſtorem Sacri Palatii* cum THEOPHILO & DOROTHEO, Viris

Illuſtribus, *ut in proœm. harum Inſtitutionun* dicitur. Et eſt hic *Libellus* veluti *Methodu* & *Epitome* totius JURIS CIVILIS, in qu breviter & juſta ratione comprehenſum eſ quicquid in *Summa* pertinere videtur ad co. gnitionem eorum, quæ in Univerſo Corpore Juris copioſiſſime tradita ſunt, *juxta illud Philippi Melancht. Diſtichon.*

Continet hic Legum tenuis Præcepta Libellus.

Primaque Romani ſemina Iuris habet.

Dividitur autem in IV. *Libros Partiales*, hi iterum in *Titulos*; iſti in *Paragraphos*, non in *Leges* nec *Canones* vel *capita*; §. autem interdum quando longi ſunt in v.

LIBER

LIBER		Et habet Titulos	
	PRIMUS tractat de *Iure* in genere & de *Perſonis.*		XXVI.
	SECUNDUS usque ad		XXV.
	TERTII Tit. decimum quartum de *Obligationibus*, agit de *rerum dominio*; In *altera* Libri Tertii parte & *quinque primis.*		XXX.
	QVARTI Libri Titulis diſſeritur de *Obligationibus*; Deinde a Titulo *Sexto* hujus Libri usque ad decimum ſextum agitur de *actionibus.* Tandem in Tribus poſtremis Titulis tractatur materia de *Iudiciis.*		XVIII.

Summa omnium Titulorum XCIX.

Et allegatur in Inſtitutionibus ſic:

Primo nominatur *Liber*, §. non partialis ſed Inſtitutionum) poſtea Titulus; deinde §. *Exempl. Inſtit. de Inſtit. & Iur.* §. *Iuris Præcepta.* h. e. In Inſtitutionibus ſub Titulo de

de *Iuſtitia* & *Iure*, paragrapho, qui incipit: *Iuris Præcepta*. Vel *Inſtit. de Iur. perſon.* §.4. h. e. Inſtitutionibus ſub Titulo de Jure perſonarum paragrapho illius Tituli quarto. Uſitatiſſimum nunc eſt præponere §. & poſtponere determinationem Tituli, ut §. *emancipatos Inſt. de exhæred.* Aliquando ſic. *princip. Inſt. de hæred. qual. & diff.* h. e. in principio Tituli Inſtitutionum, qui eſt de hæredum qualitate & differentia. Et ſic cuique ſuus allegandi modus placet.

II. DIGESTUM dicitur vel quia JUSTINIANUS ibi non confuse, (quemadmodum antea erant) *jura* propoſuit, ſed *certo ordine* digeſſit; Vel quia omnia decidenda ibi digeruntur & ſolvuntur. Et collectus eſt hic Liber ex veteri *jure*, quod ab *Urbe Romana* condita & a tempore ROMULI usque ad tempora JUSTINIANI Imperatoris, fere, per *mille trecentos annos*, confuſe ſtatutum fuit; & extenditur pene in duo millia Librorum & plus quam *trecies centena millia* verſuum, ut habetur *l.* 2. *§.* 1. *C. de Vet. jur. enucl.*

Vocatur etiam hic *Liber* PANDECTÆ a πᾶν & δέχομαι, quaſi omnia in ſe comprehendens, quia omnes materias Juris pleniſſime tractatas continet.

Dividitur autem hic Liber Pandectarum

ſecundum JUSTINIANUM *d. l. & l.* 3. §. 2. *eod.* dupliciter

Vel quoad { *formam* in L. Libros. *materiam* & numerorum naturam ſive harmoniam in VII. partes vel Tractatus.

Quinquaginta illi Libri in tribus voluminibus continentur, quorum

I. vocatur DIGESTUM *Vetus*, quod habet XXIV. Libros partiales.

II. vocatur DIGESTUM *Infortiatum*, (quod ideo infortiatum dicitur, quia multas fortes Leges in ſe habet, continet enim Diſpoſitiones ultimarum Voluntatum) & habet XIV. Libros.

III. vocatur DIGESTUM *Novum* & habet XII. Libros.

Connumeratis omnibus his Libris erunt L. qui habent CCCCXXXVIII. Titulos.

Par-

Partium ſive tractatuum.		Et continet ſub ſe Digeſtor. Librum.
	1. Inſcribitur τὰ πρῶτα, quo ſignificantur *Iuris Primordia.*	1. 2. 3. 4.
	2. De *Iudiciis* tam realibus Univerſalibus, quam realibus *Particularibus* &c.	5. 6. 7. 8. 9. 10. 11.
	3. De *rebus creditis*, ubi habentur *contractus nominati* vel *innominati.*	12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19.
	4. Qui & *Umbilicus* vocatur, continet Varia Jura.	20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27.
	5. Qui inſcribitur de *Teſtamentis*, continet explicationem *Ultimarum Voluntatum.*	28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36.
	6. Exponit bonorum poſſeſſiones, jus omne, quod de gradibus & affinitatibus deſcendit.	37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44.
	7. Agit de *Stipulationibus* ſeu *Verborum Obligationibus*, de delictis, *pœnis*, &c.	45. 46. 47. 48. 49. 50.

Hæc

Hæc omnia plenius tractata peti poſſunt ex ſupra dictis *Codicis II.*

Scribitur autem *Digeſtum* vel *Pandectæ* in *Abbreviatione* vel per D. magnum; vel per duo *f.* ut *ff.* Cur autem per ff. ſcribatur non conveniunt *Opiniones.* Alii conjiciunt, quod quia per duos *Imperatores*, quorum quivis FRIDERICUS nominabatur, ex tenebris productum & poſtea maturius ruminatum eſt *Digeſtum*, a nomine cujuslibet ſumptam eſſe primam literam F. Nonnulli putant, quia πανδέκται per π ſcribuntur; Veteres initium hujus Libri ſaltem ſolitos fuiſſe cum accentu in allegationibus ponere π̃: & ſic poſtea ex ignorantia Græcarum literarum *librarios* pro π̃ corrupte ff. ſcripſiſſe. Quidam dicunt eſſe arbitrarium, nec eſſe aliquam rationem hic inveſtigandam. Penultimam tamen ſententiam puto plauſibiliorem.

Quando in Digeſtis allegatur, ponitur in principio nomen Libri (non partialis Veteris, *Infortiati* vel *Novi*, de quibus ſupra; ſed *generaliter.*) D. vel ff. frequentiſſime tamen ff. poſtea Titulus; deinde Lex cum ſua determinatione vel numero; & ſi lex habet §. ponitur ille ejusque vel determinatio vel numerus ſaltem, vel utrumque. *Exempl. ff. de inoff. Teſt. l. Papinianus* 8. §. *ſi conditioni* 10. h. e. In Libro *Digeſtorum* vel *Pandectarum*

ſub

ſub *Titulo* de inofficioſo Teſtamento, lege octava, quæ incipit; *Papinianus*, & ejusdem legis Paragrapho decimo; qui inchoatur ita; *ſi conditioni.* Vel proponitur Lex & §. Libro, & deinde collocatur Titulus (qui modus allegandi hodie apud JCtos frequentiſſimus) & quidem vel ſine numero, ſola determinatione Legis & §. adhibita ut: *l. Servius § ſi aqua ff. de riv.* h. e. In Titulo Pandectarum de rivis, lege, quæ incipit *Servius §. ſi aqua.* Vel numerus ſaltem Legis, ſine determinatione ponitur ut: *l.* 11. § *ff. ad l. Falcid.* h. e. legis undecimæ paragrapho quarto Pandectarum ſub Titulo ad legem Falcidiam &c.

NOTA.

In antiquis editionibus *Iuris Canonici* quando in gloſſis allegatur *textus Pandectarum*, tum non additur principio legis. litera I. ſed ſine ea ponitur, quemadmodum in *Iure canonico initio capitis* non ſemper c. præponitur, ut *ff. de his, quæ in fraud. cred. etſi pignus.* Item: *ff. de off. praſ. illicitas* §. *ne tenuis.* It. *ff. de preca. cum precario* §. 1.

III. CODEX. Continet *Statuta, Sanctiones* & diverſa *Praecepta* ſive *Reſcripta Imperatorum.*

Et quamvis communiter loquendo *Codex* dicatur quilibet Liber in ſe habens diverſos libros partiales: tamen fuerunt ante tempora

pora JUSTINIANI tres *Codices*, ſcil. *Codex Gregorianus, Hermogenianus* & *Theodoſianus*, ex quibus *tribus Extravagantibus Codicibus IUSTINIANUS*, *Imperator* fieri fecit *unum*, quem ſuo nomine intitulavit *Coditem Iuſtinianeum*, qui tamen hodie non exſtat: Nam poſt compoſitionem *Inſtitutionum* cum videret *Imperator* priori *Codicis* editioni multa deeſſe, huius *Codicis* emendationem & ſecundam eius editionem *Tribonianum* ſuſcipere juſſit, qui *Codicem* longe emendatiorem edidit, quibusdam demtis, multis *Novis Conſtitutionibus* additis, quæ in priore editione non exſtabant; ut videre eſt *tot. tit. de emendat. Cod. Iuſtinianei & ſecun. eius edit.* Atque hic eſt quo hodie inter reliquos *Libros Iuris* utimur, & vocatur etiam ideo *Codex repetitæ Prælectionis*.

Dividitur autem in *XII. Libros*, quorum *Ultimi* tres longe poſt *primos Novem* compoſiti ſunt, hinc etiam raro leguntur a *Doctoribus*.

I. agit de *Iure Sacro*, *Legibus*, *Reſcriptis*, *Magiſtratibus*; & reſpondet proportione primo Libro Digeſtorum.	*Et habet Titulos*	LI.
II. Proportione reſpondet *Secundo Tertio* & *Quarto* Libris ff; tractat enim easdem materias, ſaltem ad calcem adjiciuntur aliis tres *Libri* de *Satisdando*, de *Formulis* & de *Iuramento calumniæ*.		LVIII.
III. Reſpondet ſecunda quarti Digeſtorum.		XL.
IV. tertiæ parti; ſed inſeritur tractatus de *Probationibus*, quem ff, receperunt in quarta parte.		XLV.
V. tractat de *Sponſalibus*, *Nuptiis* & aliis *Iuribus* inter Virum & Uxorem & de *Tutelis*, *Curationibus*.		LXXXV.

VI. agit

369

VI. agit *de bonorum poſſeſſionibus, Ultimis Voluntatibus & ſucceſſionibus legitimis.*	*Et habet Titulos*	LXI.
VII. de *Manumiſſionibus* & liberali cauſâ, de dominio, poſſeſſione, præſcriptionibus & *miſſione in poſſeſſionem.*		LXXV.
VIII. De *Interdictis, pignoribus, exceptionibus, ſtipulationibus, liberationibus, evictionibus, patria poteſtate & denotationibus.*		LIX.
IX. de *Criminibus.*		LI.
X. de *Iure Fiſci & de Iure municipali.*		LXXVIII.
XI. de *Univerſitatibus & cenſibus.*		LXXVIII.
XII. de *Dignitatibus & Apparitoribus.*		LXIV.

Summa omnium Titul. DCCLVIII.

Allegatur hic

Eodem modo, quod in *Pandectis*, ſalten quo loco ſi ponitur magnum C. quod *Co dicem* denotat: ut *l. properandum* 13. §. *cum autem* 4. *C. de Iudi.* h. e. in Titulo Codicis de Iudiciis l. 13. & §. 4. vel ſine determinatione ſolus numerus ponitur, ut *l.* 23. §. 1. *C. ad SC. Vellej.* Et quicquid in allegationibus Digeſtorum dictum, tam de *Veterum* gloſſis, quam *Neotericorum* allegandi modo, etiam hic locum habet.

NOTA.

In ultimis tantum *tribus libris Codicis* in fine allegationis additur numerus Libri, ut: *C. de Iure fiſci l.* 1. *lib.* 10. Et ſic in reliquis. Magis etiam neceſſarium eſt, quoſdam horum trium Librorum *Titulos* plenius ſcribi, quia ſunt in illis valde inuſitati & infrequentes *Tituli*, cum in Scholis legendo non ita frequententur prout reliqui *IX. Libri.*

Obſervandum etiam

In *Codice* aliquando allegantur *Authentica*, quæ ex *Novellis* ab IRNERIO in *Epitome* ſunt redactæ & *Codici* ſub *convenientibus Titulis* inſerta, quæ ut a *Legibus Codicis* facilius dignoſci queant, aliis *characteribus* excuduntur & allegantur ſic. *In C. de Epiſc. & Cler.*

Auth.

Auth. generaliter h. e. In Codice ſub Titulo de Epiſcopis & Clericis in Authentica ibi incorporata, quæ incipit: *Generaliter.* Vel fit: *Auth. bona damnatorum C. de bon. præſcript. & damnat.* It. *Auth. licet. C. de Natural. lib.* &c.

IV. AUTHENTICUM (& *Authentica*, orum) ſive *Novellæ Conſtitutiones* poſt *Codicem*, rebus JUSTINIANI ſic exigentibus, ſunt conditæ; quæ poſtea non ſecundum doctrinæ ordinem, ſed temporum plerumque ratione habita (nam hic ordo interdum turbatus fuit (it. *Unum Volumen ab ignoto Autore*, adjectis Titulis, qui varii ſunt in variis editionibus conjectæ. Cum autem omnes *Græce* fuerint conſcriptæ, etiam ab *Anonymo interprete* in Linguam *Latinam* de verbo ad verbum ſunt translatæ. JULIANUS autem *Anteceſſor* eas eleganter eſt interpretatus, ſed *Præfationibus* & *Epilogis* amputatis atque ipſis *Deciſionibus* in compendioſam *brevitatem* redactis. Hoc JULIANI opus a DD. vocatur Liber *Novellarum*: Alterum vero opus, quod *verſionem* ad verbum continet, & non latum unguem a Verbis contextus recedit, *Authenticum* appellatur. Atque hic in *Scholis* & *foro* receptum eſt exploſo JULIANI *libro Novellarum*, qui ſeorſim a cordore *Juris Civilis* impreſſus exſtat.

NOTANDA autem

Hic *differentia* inter *Authenticam & Authenticum. Authentica* eſt Lex vel Paragraphus ex *Authentico* deſumtus, & libro *Codicis* incorporatus, de quo in allegantibus *Codicis*, dictum *Authenticum* vero eſt *Liber Principalis*, de quo hic.

Dividitur iſte Liber in IX. *Collationes*, quarum quælibet ſubdividitur in *Titulos*; hi non in *Leges* ſed in *capita* vel *paragraphos*.

Et cum allegatur in *Authentico*, præmittitur primo Nomen Libri cum præpoſitione *in*; deinde ponitur Titulus; poſtea ſubiungitur §. cum ſua inceptione; in fine ponitur *quota collationis. Exempl. in Authen. de lenon.* §. *facimus. Coll.* 3. Item: *in Authen. de trien. & ſemis.* §. *conſideremus Coll. ead.* h. e. In Authentico ſub Titulis de Leonibus & de Triente & ſemiſſe, paragraphis, incipiunt: *Sancimus & Conſideremus*, Collatione tertia. Quanquam apud modernos Ictos hic modus allegandi minus iam frequens ſit, qui tantum allegare ſolent *quotam Novellæ* & capitis Paragraphi. Ut *Novell.* 119. *cap. hoc quoque* 4. *ut ſponſal. larg.* h. e. Novella conteſima decima nona, capite quarto, quod incipit: *Hoc quoque* ſub Titulo, ut ſponſalitia largitas, &c. Vel *c. ſit igitur licentia* 2. *Novell.* 74. *quib. mod. nat. effic. legit.* vel *in pr. Novell.*

15. *in*

15. in v. *nos igitur de defenſ. Civit.* h.e. In præfatione Novellæ decimæ quintæ, in verſu, qui incipit; *Nos igitur &c.* ſub Titulo de defenſoribus Civitatum. Item: *In Epilog. Nov. 1. de hæred. & Falcid.* h. e. in Epilogo Novellæ primæ, cui eſt Titulus; de hæreditate & Falcidia, &c.

Summa omnium Novellarum in Authentico CLXVIII.

QVATUOR his Libris PRINCIPALIBUS adduntur in nonnullis editionibus

Juſtiniani Edicta XIII.

Juſtini Conſtitutiones. V.

Tiberii Conſtit.

It. Conſtit. Juſtiniani, Tiberii (ex libro Juliani, Antecеſſoris) IV.

Leonis Imp. Novellæ.

CXIII.

Et conſtitutiones aliquot Imperatorum Juris Orientalis.

Digitized by Google

JUS CIVILE ROMANUM, quod poſt Diviſionem Imperii eſt conſtitutum,

Eſt

JUS OCCIDENTALE,

Et dividitur in

CONSVETVDINES FEUDALES

&

CONSTITUTIONES GERMANORUM PRINCIPUM.

I. CONSVETUDINES *Feudales Cujacius* in *V. Libros* partitus eſt. *Alii* (& quidem communiter) ad DUOS ſaltem referunt, & alio nomine *Collationem decimam vocant.*

Dividuntur autem hi libri in Titulos; Tit. in cap. & §.

Et continent

CONSUETUDINES.
RESPONSA PRUDENTUM
ET
IMPERATORUM CONSTITUTIONES.

Conſuetudines vero ideo dicuntur, quia moribus receptæ ſunt, nec publica autoritate, ſed privata quorundam DD. induſtria, utpote *Gerbardi Nigri* & *Oberti* de *Otto*, in ſcripta redactæ. Et fuerunt eæ olim *Mediolanenſium*, *Cremonenſium*, *Placentinorum* vel alterius *Regni* & *Reipublic.* Hinc olim ſaltem in illis locis vim Legis habuerunt, at deinde mandato IMPERATORIS FRIDERICI *Iunioris* in certos Titulos ſunt digeſtæ & in IMPERIUM introductæ, ubi iam obſervantur; partim autoritate Imperatoria accedente, partim longisſimo uſu (qui hominum memoriam excedit) confirmatæ.

Reſponſa Prudentum in *Libris Feudorum* reperiuntur & ſunt dictorum *Gerbardi Nigri*, *Oberti* de *Otto* & aliorum. Et ſicut olim *Reſponſa Prudentum* per ſe vim Legis non habuerunt, ſed hanc primum ex JUSTINIANI, *Imperatoris Conſtitutione* obtinuerunt (ut videre eſt ex *l. 1. § ſed neque ff. de Vet. jur. enucl.*) Ita quoque nec prædictorum *prudentum Reſponſa* per ſe, ſed tantum ex approbatione *Imperatoris* FRIDERICI & aliorum, atque ex *inveterato* uſu vim legis conſecuta ſunt.

Conſtitutiones vero *Imperatoris* LOTHARII & II. GONRADI, HENRICI II. V. VI. & VII. Item FRIDERICI I. & II. quorum in Libris *Feudorum* fit mentio, ſine omni

omni exceptione ius faciunt. Quia quodcunque *Princeps* per *Epiſtolam* vel *ſubſcriptionem* ſtatuit, vel *cognoſcens* decrevit, vel de pleno *interlocutus* eſt, vel *edicto præcepit*, *legem* eſſe conſtat *lib. 1.* §. *1. ff. de Conſtit. Princip.*

FEUDUM autem unde dicatur, non concordant DD. Nonnulli dicunt eſſe vocabulum *Gothicum* & *Longobardicum*, deductum fortaſſe a Germanica voce Feed/ bellum ſignificante; Prædia enim bello occupata, & a victoribus militibus ſuis tradita, *Feuda* dicebantur. Vel a fide & *fidelitate*, quæ *Longobardis* & *Italis* fede dicitur: de quo *Olbrecht* prolixius *in Diſputatione de Feudis prima*; qui ibidem *Feudum* definit, quod ſit Jus, ſub mutuæ fidei conditione in rebus immobilibus, certo modo utendis, fruendis, conſtitutum.

In allegationibus,

Vel ponitur primo Nomen Libri, poſtea Titulus, deinde caput & §. Ut: *in uſib. Feud. de probib. Feud. alien. per Frid. c. 1.* §. *hac edictali.* h. e. In Uſibus Feudalibus, in titulo, de prohibita Feudi alienatione per Fridericum, capitis primi §. *hac edictali.* UBI NOTA. Quia hic apponitur Nomen Friderici fit ad differentiam alterius Tituli in eod. libro de prohibita Feudi alienatione per Lotha-

tharium.) Vel poſtponitur Nomen Libri, ut *c. 1. de Feud. March. vel Ducat. in Uſib. Feud.* Multi Modernorum ita allegant. *1. Feud. tit. 14. §. ult. de Feud. March.* h. e. Primi libri Feudorum tit. 14. qui eſt de Feudo Marchiæ §. ultimo. Item: *2. Feud. tit. 34. de Lege Conradi in princip. tit.* Item: *lib. 1. Feud. tit. 4. ſi de inveſt. Feud. controv. fuer.* §. *cum autem.* It. *1. Feud. 8. de ſucceſſ. feud.* §. 1. *& 2.* Et ſimilia.

II. *CONSTITUTIONES Germanorum PRINCIPUM* partim ſunt inſertæ in Libris *Feudorum* (de quibus iam mentio facta) partim per ſe poſitæ. Quæ per ſe poſitæ ſunt vocantur *Extravagantes*, quia vagantur extra Libros Juris. Quas enim Græci νεαρὰς, *Latini Novellas, Barbari Extravagantes* vocant, una Authoris Juſſu, hoc eſt, FRIDERICI *Imperatoris*, in *Codice* poſita eſt, ſub Titulo *ne filius pro patre*: reperiuntur tamen & inter reliquas C. *Authenticas* quædam ex iſtis *Extravagantibus* deſumtæ. Sunt autem Germanorum IMPERATORUM conſtitutiones ſequentes.

CONSTITUTIONES FRIDERICI II. HENRICI VII. EXTRAVAGANTES DUÆ. ET LIBER DE PACE CONSTANTIÆ.

Et tantum etiam de Iure Civili.

Qui